

สังคมออนไลน์กับการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย: กรณีศึกษา
กลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Social Network and Democratic Space Creation: A Case Study of a
Group of Master's Degree Students at the Faculty of Political Science,
Ramkhamhaeng University

กีฬาบอลล กอนแสง¹
Keelaball Konseang¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย และ 2) วิเคราะห์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยของกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง การศึกษานี้เป็นแบบเชิงคุณภาพ โดยใช้กรณีศึกษาของกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ ปีการศึกษา 2560 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประชากรคือกลุ่มนักศึกษาจำนวน 50 คน ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 29 คน พร้อมทั้งทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นประจำ จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยรูปแบบคำถามเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ข้อมูลจากเว็บไซต์ รวมถึงการสังเกตรูปแบบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษากลุ่มดังกล่าว

ผลการศึกษาพบว่า

รูปแบบสังคมออนไลน์ที่นักศึกษาใช้เป็นประจำ คือ ไลน์ (Line) เฟสบุ๊ก (Facebook) ยูทูบ (YouTube) อินสตาแกรม (Instagram) และ ทวิตเตอร์ (Twitter) ตามลำดับ โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มีความถี่ในการใช้สังคมออนไลน์มากกว่าวันละ 1 ครั้งต่อวันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.70 และ 2-3 วันครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8.30 โดยสามารถแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ของการใช้สังคมออนไลน์ได้เป็น 4 ข้อ ได้แก่ 1) การใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่ตัวตน 2) การใช้สื่อเพื่อแลกเปลี่ยนอภิปราย 3) การใช้สื่อเพื่อรับชมหรือติดตามความเคลื่อนไหวประเด็นทางการเมือง และ 4) การใช้สื่อเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นทางการเมือง

¹ นักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง E-mail : monachymoon@gmail.com
Master student Faculty of Political Science Ramkhamhaeng University

ภาพสะท้อนประชาธิปไตยจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มนักศึกษาดังกล่าว เห็นได้ว่ายังมีการขยายตัวของ การแสดงความคิดเห็นผ่านสังคมออนไลน์บนพื้นที่สาธารณะ ยังมีผู้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นจึงเกิดการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยบนสังคมออนไลน์ อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนและยอมรับความคิดที่หลากหลายในพหุสังคม ก่อให้เกิดสิทธิเสรีภาพ เรื่องการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในสังคมออนไลน์

คำสำคัญ : สังคมออนไลน์, ประชาธิปไตย

Abstract

In this research investigation, the researcher examines (1) the patterns of using social media for democratic space creation; and analyzes (2) the use of social media in the democratic space creation of a group of master's degree students at the Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

The qualitative research approach was employed using a case study of master's degree students in the academic year 2017 at the Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University. The research population consisted of fifty students. The members of the sample population selected were twenty-nine students. The interviews were conducted with ten members of the sample population who regularly used social media. The research instrument was a semi-structured in-depth interview. Data were collected from documents, websites, and observation of the use of social media of the group of students under study.

Findings are as follows;

The patterns of social media the students under study regularly used were Line, Facebook, YouTube, Instagram, and Twitter, respectively. The highest proportion of the students exhibited frequency in the use of social media more than once a day at the highest level (91.70 percent) and once every two to three days (8.30 percent). The use of social media could be divided based on the objectives in four aspects as follows: (1) publicizing identity; (2) exchanging discussions; (3) viewing or following up political issues, and (4) criticizing political issues.

The reflection of democracy from the use of social media of the students under investigation is as follows. The greater the expansion in the expression of opinions through social networks in public space, the more participation from members of the

general public. The democratic space is therefore created on social media. It is an opportunity for all to exchange and accept various ideas in a plural society leading to rights and freedom in the expressions of political opinions on social media.

Keywords: social network, democracy

บทนำ

พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นในสังคมของโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถให้บุคคลมาพบปะ พูดคุยและอภิปรายกันได้อย่างเสรี ในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยประเด็นจากการอภิปรายโต้แย้งหรือถกเถียงปัญหานั้น ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ กันในพื้นที่สาธารณะ ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและนำไปสู่การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางการเมืองของสาธารณชน ที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ (Dye, Thomas R., 1992, p. 48) และเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบสังคมและการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน

ในอดีตพื้นที่ทางสาธารณะถูกผูกขาดเฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้น เช่น ชนชั้นกษัตริย์ ชุนนาง ชนชั้นสูง และพระที่มีอำนาจในการตัดสินใจกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็น การออกกฎหมาย การใช้อำนาจ การครอบครองที่ดิน การผูกขาดความรู้ การผูกขาดการโฆษณาเผยแพร่ความรู้แก่สาธารณะ การปรากฏตัวเพื่อเป็นที่รู้จักในสังคมไม่ใช่เรื่องที่ทุกคนสามารถทำได้ ต่อมาได้เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการตื่นตัวทางศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ก่อให้เกิดกลุ่มพ่อค้า นักคิด ปัญญาชนมากมาย เศรษฐกิจไม่ได้ถูกผูกขาดไว้กับชนชั้นสูงอีกต่อไป แต่สังคมได้เกิดชนชั้นใหม่ขึ้นมาที่อยู่กึ่งกลางระหว่างชนชั้นสูงและสามัญชนชั้นล่าง หรือที่เรียกว่า ชนชั้นกลาง มีการพัฒนาความเป็นเมืองพร้อมกับปรากฏพื้นที่สาธารณะใหม่ของชนกลุ่มใหม่ที่มาพบปะกัน เช่น ตามร้านกาแฟ โรงเหล้า ห้องโถง หรือห้องรับแขก เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และสเปกตรัมต่าง ๆ ที่มีการพูดคุยถกเถียงกันได้อย่างอิสระเสรีและมีเหตุผล มีการพูดถึงกฎหมาย การเมือง หรือปรัชญา โดยอยู่บนหลักความเสมอภาค เท่าเทียมกัน (กุสุมา ภูใหญ่, 2556ก) จึงถือได้ว่าพื้นที่สาธารณะเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางได้แสดงตัวในฐานะพลเมือง และเป็นช่องทางในการรวมตัวกันเพื่อเข้าไปร่วมกิจกรรมทางสังคมและการเมืองตามแนวทางของประชาธิปไตย

ปัจจุบันได้เกิดการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จนเกิดเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) เข้ามามีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ ทั้งกับแวดวงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ผู้คนจำนวนมาก มีการใช้สังคมออนไลน์กันอย่างแพร่หลาย ภายใต้กระบวนการของโลกาภิวัตน์ที่มีการไหลเวียนของประชากร การค้าการลงทุน การเมือง ข้อมูลข่าวสาร และความรู้ที่มีอยู่อย่างกว้างขวาง ทั้งหมดล้วนเป็นผลมาจากการพัฒนาของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้สังคมออนไลน์ยังมีบทบาทในการเป็นสื่อเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว แม้ว่าเทคโนโลยีจะไม่ใช่อุปกรณ์

ที่เป็นอย่างเดียวของการสร้างพื้นที่สาธารณะแต่ก็นับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในสังคมปัจจุบัน การสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ จัดว่าเป็นสื่อใหม่ (New media) และมีบทบาทต่อสังคมที่กำลังเปลี่ยนวิธีการติดต่อสื่อสารไปจากรูปแบบเดิม อีกทั้งยังเป็นการสื่อสารช่องทางเลือกที่สำคัญ (Alternative Channel) ของผู้คนในยุคปัจจุบัน พลังของสื่อใหม่และเครือข่ายสังคมออนไลน์ในปัจจุบันก่อให้เกิดการเปลี่ยนรูปของพื้นที่สาธารณะและพลังทางการเมืองรูปแบบใหม่ ทำให้เกิดการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและกว้างไกล ทำให้ความเห็นสาธารณะและพลังทางการเมืองมีรูปแบบที่หลากหลาย มีพื้นที่สาธารณะเกิดขึ้นได้ง่าย และการแสดงความคิดเห็นก็ทำได้ง่ายขึ้น สามารถเข้าถึงได้ทุกระดับ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลนั้นสามารถทำได้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากกว่าแต่ก่อน ประชาชนสามารถเป็นเจ้าของสื่อ เป็นผู้ผลิตสื่อ และเป็นผู้ส่งข่าวสารด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาสื่อมวลชนเหมือนแต่ก่อน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นประชาธิปไตย

จากการสังเกตพบว่า นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์กันทุกคน ผ่านทางโทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ หรือแท็บเล็ต นอกจากจะใช้ในการค้นหาข้อมูล ติดต่อสื่อสารกันแล้ว ยังมีการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอีกด้วย เพื่อเป็นการเผยแพร่มุมมอง ทศนคติของตนให้ผู้อื่นได้รับรู้ผ่านสื่อ เช่น การโพสต์หรือตั้งกระทู้ประเด็นทางการเมืองใน Facebook ของตนเองและเปิดความเป็นส่วนตัวให้เป็นสาธารณะเพื่อให้คนเข้ามาแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยน หรือโต้แย้งกันได้ ซึ่งอาจจะมีทั้งบุคคลที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ทำให้เกิดความหลากหลายในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นทางการเมืองนั้น ๆ การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้มุ่งสนใจกลุ่มผู้ที่มีความรู้ คือนักศึกษาปริญญาโท เพราะเป็นบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบและการวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องของการใช้สังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มนักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยศึกษาการใช้สื่อกับการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยของนักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองและการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยโดยการใช้สังคมออนไลน์ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

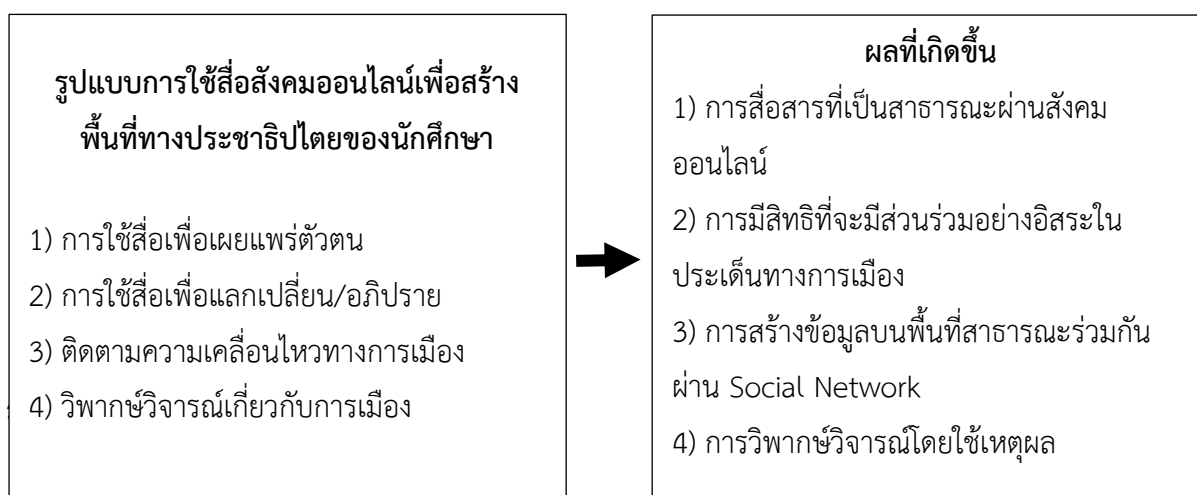
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย ของกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2. เพื่อวิเคราะห์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยของกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและความเกี่ยวข้องของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มนักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กับการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย
2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้กรณีศึกษา (case study method) โดยมีกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ ภาควิเศษ ปีการศึกษา 2560 มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 29 คน จากประชากรทั้งหมด 50 คน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่าง 29 คนนี้ เป็นกลุ่มที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์
3. ขอบเขตด้านระยะเวลา เป็นการเก็บข้อมูลย้อนหลังเป็นระยะเวลา 6 เดือน ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561 - เดือนธันวาคม พ.ศ. 2561

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย แบบเชิงคุณภาพ

ประชากรคือ นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ ปีการศึกษา 2560 มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ ภาควิเศษ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 50 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 29 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้สังคมออนไลน์เป็นประจำ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ได้แก่

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร ได้แก่ เอกสารทางราชการ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากทางเว็บไซต์
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยชุดคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง

การหาคุณภาพของเครื่องมือมีขั้นตอนดังนี้

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการเป็นผู้ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขในข้อบกพร่อง ก่อนที่จะนำไปใช้ในการสัมภาษณ์จริง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (triangulation) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลจากการทบทวนเอกสารหรือวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลด้านเวลา สถานที่ บุคคล ว่าเนื้อหามีความแตกต่างกันหรือไม่ ถ้าผู้ให้สัมภาษณ์เปลี่ยนไปข้อมูลที่ได้เปลี่ยนไปหรือไม่ ถ้าข้อมูลมีความเหมือนหรือใกล้เคียงกันหมายความว่าข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล/ขั้นตอนการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางประการสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต และขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เพื่อขอสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากนักศึกษาระดับปริญญาโท ปีการศึกษา 2560 คณะรัฐศาสตร์ ภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 10 คน จากกลุ่มตัวอย่าง 29 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนี้ เป็นผู้ที่มีหน้าที่การทำงานที่มีผลต่อสังคม และเป็นผู้ที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์แสดงความคิดเห็น แชร์ข่าวสารบ้านเมืองอยู่เป็นประจำ
2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ กฎหมาย พระราชบัญญัติ รายงานการวิจัย และข้อมูลจากเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงการสังเกตการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มตัวอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยของกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการ และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลักที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลักมาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อยและหัวข้อย่อย อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการในการ

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยการพรรณนาข้อมูลตามปรากฏการณ์ร่วมด้วย

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่องสังคมออนไลน์กับการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย: กรณีศึกษา กลุ่มนักศึกษา ระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นหลักในการศึกษาดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะประชาธิปไตย ฮาเบอร์มาส (Habermas) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดพื้นที่สาธารณะประชาธิปไตย ว่าเกิดจากปัจจัยและบริบททางประวัติศาสตร์ของสังคม กล่าวคือการก่อตัวของมวลชนที่ใช้เหตุผลโดยมีความสนใจร่วมกันที่เป็นสาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวม (Habermas, j. 1998, pp. 141-146) แนวคิดพื้นที่ทางสาธารณะเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย การเพิ่มขึ้นของเครือข่ายออนไลน์ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะของภาคพลเมืองเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะได้อย่างเสมอกัน สำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การพูดคุยได้อย่างเป็นอิสระ

แนวคิดสังคมออนไลน์ ปรากฏให้เห็นในลักษณะของการนำมาใช้เพื่อดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ (Boyd & Ellison, 2007) ได้นิยามว่าเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นลักษณะของการที่บุคคลสามารถเข้ามาสร้างข้อมูลบนพื้นที่สาธารณะ ที่เกิดความยินยอมร่วมกัน เพื่อให้ผู้ใช้สามารถแบ่งปันข้อมูลผ่านช่องทางที่หลากหลาย สังคมออนไลน์ที่ถูกเสนอผ่านทาง Social Media สามารถจำแนกตามลักษณะได้ 6 ประเภท (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2561) ได้แก่ 1) การสร้างและประกาศตัวตน 2) การสร้างและประกาศผลงาน 3) ความชอบในสิ่งเดียวกัน 4) การเกิดเวทีทำงานร่วมกัน 5) การเกิดเครือข่ายที่เชื่อมต่อกันระหว่างผู้ใช้ และ 6) การเกิดประสบการณ์เสมือนจริง

ทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงค์เฟิร์ต เป็นทฤษฎีที่มีจุดเน้นที่สำคัญในด้าน (1) การใช้เหตุผลในการวิพากษ์ผ่านการปฏิบัติการของวัฒนธรรมและสถาบัน (2) เหตุผลเป็นสิ่งที่ครอบงำบุคคลหรือกลุ่มมากกว่าการให้อิสระทางความคิด และ (3) สิ่งสำคัญที่สุดคือความไม่มีเหตุผลเป็นองค์ประกอบหรือคุณสมบัติของการกำหนดเหตุผล (นราธิป ศรีราม, 2559)

แนวคิดประชาธิปไตย (Democracy) คำว่าประชาธิปไตยได้มีผู้นิยามความหมายไว้อย่างน่าสนใจอยู่หลายท่าน เช่น เป็นการปกครองโดยประชาชน กล่าวคืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร, 2553 หน้า 105) หรือตามคำกล่าวของ Abraham Lincoln ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาคนที่ 16 ที่ได้กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ทั้งนี้เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าอธิปไตยที่เป็นอำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาระดับปริญญาโท ปีการศึกษา 2560 คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชา มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 29 คน พบว่า สังคมออนไลน์ที่นักศึกษาใช้เป็นประจำส่วนใหญ่คือ Application Line รองลงมาได้แก่ Facebook YouTube Instagram และ Twitter ตามลำดับ โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มีความถี่ในการเข้าใช้สังคมออนไลน์มากกว่าวันละ 1 ครั้งต่อวัน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.70 และ 2 - 3 วันครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8.30

จากการศึกษาพบว่านักศึกษาได้ใช้กลุ่มไลน์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองโดยเฉพาะในช่วงการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2562 ที่ผ่านมาเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและความเชื่อของตนต่อระบบการเมือง ซึ่งการแสดงความคิดเห็นของสาธารณะนั้นดำเนินไปด้วยพลังทางการเมืองและพลังความคิดที่มักจะเป็นข้อถกเถียง และความแตกต่างหลากหลาย เป็นไปตามแนวคิดของการใช้พื้นที่สาธารณะของ ฮาเบอร์มาส ที่ได้ให้แนวคิดที่ว่าสังคมประชาธิปไตยจะต้องมีการสื่อสารที่เป็นสาธารณะ เพื่อให้ประชาธิปไตยได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันได้อย่างอิสระ รวมถึงการมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมอย่างอิสระในการถกเถียงประเด็นทางการเมือง จึงนำไปสู่การเกิดข้อถกเถียงกันบนเหตุและผล มีการแสวงหาทางออกโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Habermas, j. 1998, pp. 141-146)

จากรอบแนวคิดงานวิจัยที่กำหนดรูปแบบการศึกษาเกี่ยวกับการใช้สังคมออนไลน์ ของกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท ปีการศึกษา 2560 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 29 คน แบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบดังนี้

1. การใช้สังคมออนไลน์เพื่อการเผยแพร่ตัวตน

การใช้สังคมออนไลน์เพื่อการเผยแพร่ตัวตน นักศึกษาส่วนใหญ่จะใช้ Facebook เป็นสื่อประเภทเผยแพร่ตัวตน สำหรับการนำเสนอตัวตน แสดงความคิดเห็นและแสดงออกทางการเมือง โดยถือว่า Facebook เป็นพื้นที่ส่วนตัวของตน รวมถึงการแชร์ข่าวหรือบทความด้านการเมืองที่ตนเองถูกใจ หรืออยากวิพากษ์วิจารณ์บนพื้นที่ของตน รวมถึงการตั้งประเด็นทางการเมืองเพื่อให้คนที่สนใจในประเด็นเดียวกันได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในโพสต์ของตนเอง นอกจากนี้ นักศึกษายังสามารถแสดงความคิดเห็นบนโพสต์ของคนอื่นได้ ถ้าโพสต์นั้นเจ้าของโพสต์เปิดเป็นสาธารณะ ขณะเดียวกันเราสามารถตั้งความเป็นส่วนตัวเพื่อให้เฉพาะเพื่อนของเราเห็นโพสต์หรือข้อความได้เท่านั้น จึงกล่าวได้ว่า Facebook เป็นการให้พื้นที่สาธารณะเพื่อโต้ตอบอภิปรายกันได้อย่างเสรีในประเด็นทางการเมือง ซึ่ง Facebook เหมือนเป็นกระดานข่าวแสดงข้อความของเพื่อน แฟนเพจและกรุ๊ป จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (ธนกร แก้วลอย, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) ได้กล่าวว่า เราสามารถพบเพื่อนที่มีแนวคิดหรืออุดมการณ์เดียวกันได้ หรือการตั้ง Community ในสังคมออนไลน์ได้อย่างอิสระ อย่างเช่น กลุ่มประวัติศาสตร์เที่ยงคืน เป็นต้น (สิทธิพร ราชธานี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) ได้กล่าวว่า เราสามารถใช้สังคมออนไลน์เชื่อมโยงข้อมูลเข้าหากันได้อย่างรวดเร็ว ทั้งยังเชื่อมโยงผู้คนได้จำนวนมาก ก่อให้เกิดชุมชนเสมือนจริง สามารถรวบรวมกลุ่มคนที่มีแนวคิดและ

จุดมุ่งหมายเดียวกันมาอยู่ด้วยกันได้นอกจากนี้ การใช้สังคมออนไลน์เพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองสามารถปลุกระดมผู้คนได้

(ธนกร แก้วลอย, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) ได้ยกตัวอย่างว่าการใช้สังคมออนไลน์ส่งผลกระทบต่อการเมือง เช่น กรณีของเหตุการณ์ประท้วงในปี พ.ศ.2557 ของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ แกนนำ กปปส. ได้ใช้พื้นที่ประท้วง ทำให้สื่อสังคมออนไลน์ทุกแขนงเรียกร้องให้ประชาชน VOTE NO ในการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร พร้อมกับข้อความว่า “ไม่เลือกเราเขามาแน่” ผลที่ออกมาคือประชาชน VOTE NO จำนวนมากการเลือกตั้งในครั้งนั้นจึงล่มไปในที่สุด และ (พินิดา เพชรศร, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) ยังได้แสดงความคิดเห็นว่าสังคมออนไลน์มีผลกระทบต่อการเมืองเป็นอย่างมากเพราะเป็นพื้นที่ในส่วนของการสื่อสารออนไลน์เพื่อหาเสียงมากขึ้น รวมถึงใช้เพื่อการปลุกปั่นให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง จากตัวอย่างของนักศึกษาที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด Social Network (Boyd & Ellison, 2007) ที่มีการสร้างข้อมูลบนพื้นที่สาธารณะร่วมกัน และผู้ใช้ข้อมูลได้มี การนำ Social Network มาเกี่ยวข้องกับการเมืองเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น การหาเสียงเลือกตั้ง การรวมกลุ่ม การปลุกระดม การเชิญชวนเข้าร่วมชุมนุมเพื่อเรียกร้อง หรือขับไล่รัฐบาล

2. การใช้สังคมออนไลน์เพื่อการแลกเปลี่ยนอภิปราย

การใช้สื่อเพื่อการแลกเปลี่ยนอภิปรายที่นักศึกษานิยมใช้กันอีกประเภทหนึ่งในการแลกเปลี่ยนอภิปรายปัญหาทางการเมือง คือ Application LINE ที่สามารถคุยได้ทั้งส่วนตัวและสร้างเป็นกลุ่มเฉพาะ เพื่อพูดคุยในประเด็นที่เห็นตรงกัน หรือสนใจในประเด็นเดียวกัน รวมถึงเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนความรู้ในการเรียนระดับปริญญาโทที่สำคัญอีกด้วย เนื่องจากส่งได้ทั้งไฟล์ข้อความ ไฟล์ภาพ และไฟล์เสียง เป็นลักษณะการใช้ส่วนตัว

3. การใช้สังคมออนไลน์เพื่อรับชมหรือติดตามความเคลื่อนไหวประเด็นทางการเมือง

ปัจจุบันเราจะพบว่ามีสื่อหลายแขนงที่นักศึกษาสามารถใช้เพื่อติดตามข่าวสาร ความเคลื่อนไหว หรือหาความรู้เกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง แต่ที่นิยมนกันมากที่สุดคือการใช้ YouTube ซึ่งนักศึกษาสามารถชมวีดิทัศน์ประเด็นทางด้านการเมือง สามารถชมได้ทั้งรายการสด หรือรายการที่ถูกอัปโหลดเป็นไฟล์วิดีโอไว้ในการนำเสนอประเด็นทางด้านการเมือง และสามารถคอมเมนต์ หรือแสดงความคิดเห็นในแบบสาธารณะได้ด้วย จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของนักศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อรับชม หรือติดตามความเคลื่อนไหวประเด็นทางการเมือง แต่บางรายจะไม่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านสังคมออนไลน์ ด้วยเหตุผลส่วนบุคคลเพราะอาจกระทบต่อหน้าที่การงาน

4. การใช้สังคมออนไลน์เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นทางการเมือง

ปัจจุบันรูปแบบการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองโดยใช้สื่อออนไลน์มีการกระทำหลายรูปแบบ นอกจาก Facebook หรือ LINE แล้วยังมี อีก 2 Application ที่เป็นที่ยอมรับกัน ได้แก่ Instagram

เป็น Application บนมือถือที่นักศึกษาปริญญาโทใช้โพสต์ข้อความ ภาพในประเด็นที่เราสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางการเมือง หรือแสดงความคิดเห็นส่วนตัวด้วยการโพสต์ในลักษณะส่วนตัว ทั้งนี้บุคคลอื่นสามารถติดตาม Instagram ของเรา หรือเราอาจไปติดตามบุคคลอื่น ๆ ที่มีแนวความคิดทางการเมืองที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ ขณะเดียวกันก็สามารถเลิกติดตามได้เช่นกันเมื่อการแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ นั้นสวนทางกัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของนักศึกษาพบว่ามีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นทางการเมืองได้แก่ (สกวเดือน หวัดพงศ์, สมหญิง พวงพิพัฒน์, ธนิฐา อินทรพรหม, ธนากร แก้วลอย และ พนิดา เพชรศรี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) ได้ใช้สังคมออนไลน์ได้แก่ Facebook Twitter ในการแสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น รวมถึงบางครั้งได้ติดตาม หรือแชร์ข่าวสารทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากแหล่งต่าง ๆ

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างของนักศึกษาได้ใช้ Facebook เพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองโดยเน้นไปที่การวิพากษ์ วิจารณ์เกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาลในชุดปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผิดหวังในตัวของผู้นำประเทศในการบริหารงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีวิพากษ์แห่งสำนัก แฟรงค์เฟิร์ต เป็นการวิพากษ์วิจารณ์โดยตัวนักศึกษาเองที่แสดงถึงความผิดหวังการทำงานของรัฐบาลในการบริหารประเทศ ผิดหวังการแสดงวิสัยทัศน์การเป็นผู้นำที่ดี

การใช้สังคมออนไลน์หากผู้ใช้มีการรับรู้ที่ดี ผ่านการวิเคราะห์แยกแยะในประเด็นต่าง ๆ หรือมีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างมีเหตุผล สังคมออนไลน์จะเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดกระแสทางสังคม เกิดแรงผลักดันทางการเมืองให้ภาครัฐหรือผู้บริหารประเทศ ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามการใช้สังคมออนไลน์เพื่อการแสดงความคิดเห็นดังกล่าวอาจมีทั้งข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง หรือข้อมูลที่บิดเบือนประกอบกับในยุคปัจจุบันการเผยแพร่ข้อมูลสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็ว จึงอาจเกิดผลทั้งทางบวกและลบ และอาจทำให้เกิดกระแสความแตกแยกหรือความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคมได้

ภาพสะท้อนประชาธิปไตยจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์

จากการสัมภาษณ์นักศึกษพบว่าภาพสะท้อนที่สำคัญเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์เพื่อสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง นักศึกษาที่ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นว่า การใช้สื่อออนไลน์สามารถทำได้โดยไม่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นว่าเป็นกลุ่มใด (ต่อศักดิ์ สุ่มมาตย์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) การใช้สื่อออนไลน์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระตามใจเราได้ ซึ่งการแสดงความคิดเห็นประเด็นทางการเมืองอาจนำไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมได้ (สกวเดือน หวัดพงศ์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้าง และสามารถเชื่อมโยงข้อมูลเข้าหากันได้อย่างรวดเร็วทั้งยังเชื่อมโยงผู้คนได้จำนวนมาก ก่อให้เกิดชุมชนเสมือนจริง สามารถรวบรวมกลุ่มคนที่มีแนวคิดและจุดมุ่งหมายเดียวกันมาอยู่ ด้วยกันได้ (สิทธิพร ราชธานี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562)

เราสามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างอิสระ (สมหญิง พวงพิพัฒน์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) สามารถแสดงความคิดเห็นแบบไม่เปิดเผยตัวตนได้ (ธัญญา อินทรพรหม, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) การใช้ตัวหนังสือสื่อทางความคิดของเราได้เต็มที่และละเอียดกว่าใช้คำพูด และเป็นการสื่อสารที่เข้าใจความหมายของผู้สื่อได้มากกว่า (อริญ แดงอำพล, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) ทุกคนสามารถเข้ามา มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้ เพียงแค่ใช้สมาร์ทโฟนที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต (กชพร ธรฤทธิ์, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) เราสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระซึ่งเป็นตัวเราจริง ๆ คิดอะไรก็สามารถพิมพ์จากมือของเราลงไปได้ และทำให้เราสามารถพบเพื่อนที่มีแนวคิดหรืออุดมการณ์เดียวกันได้ หรือการตั้ง community ในสังคมออนไลน์ได้อย่างอิสระ อย่างเช่น กลุ่มประวัติศาสตร์เที่ยงคืน เป็นต้น (ธนกร แก้วลอย, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) และเราสามารถแสดงความคิดเห็นได้ทุกที่ ทุกเวลา สร้างสังคมทางการเมืองให้เกิดขึ้นใหม่ได้อย่างรวดเร็ว (พินดา เพชรศร, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 ตุลาคม 2562) จากการสัมภาษณ์ของนักศึกษาพบว่า การแสดงความคิดเห็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523, หน้า 5) ที่ได้กล่าวว่า ความคิดเกี่ยวกับมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ความเชื่อและศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ที่จะใช้เหตุผล การมองโลกในแง่ดี และการสนับสนุนเสรีภาพทางการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นเป็นลักษณะเด่นของกระแสความคิด และสอดคล้องกับ (ธีรยุทธ บุญมี, 2546, หน้า 18-60) ที่กล่าวไว้ว่า การที่มนุษย์ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ ลงมือทำ โดยไม่กลัวที่จะตกอยู่ภายใต้อำนาจใด ๆ ทำให้มนุษย์มีความคิดเป็นของตนเองและสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มที่ เราเรียกว่า มนุษย์มีความเป็นปัจเจกชนมากขึ้น กล่าวอีกนัยคือในปัจจุบัน นักศึกษามีความอิสระในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวจึงเกิดหลักการของสิทธิเสรีภาพ (Right, Liberty or Freedom) ในเรื่องการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้อย่างสมบูรณ์ เพราะมีกฎหมายที่สำคัญอย่างรัฐธรรมนูญมารองรับไว้

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย: กรณีศึกษา นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สามารถนำประเด็นมาอภิปรายได้ดังนี้

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย โดยเฉพาะสังคมออนไลน์ ทำให้การเข้าถึงโอกาสทางการเมือง (political opportunity structure) เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองก่อตัวขึ้น สังคมออนไลน์จึงถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในการเปิดพื้นที่แสดงความคิดเห็นทางการเมือง โดยการใช้สังคมออนไลน์เพื่อเป็นพื้นที่ประชาธิปไตยในการแสดงความคิดเห็น

ของกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผ่านพื้นที่สาธารณะที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะ Line หรือ Facebook เพื่อขยายขอบเขตของกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นเหมือนกันหรือขัดแย้งกัน กลุ่มนักศึกษาจึงมีช่องทางในการสื่อสารและรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นทางเลือกมากขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส (กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย และ ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2543, หน้า 157-179) ได้อธิบายไว้ว่า ความมีเหตุผลเชิงการสื่อสาร (communicative rationality) ที่จะทำให้ความเป็นตัวตน (selfhood) ทั้งระดับปัจเจกและระดับสังคมเกิดขึ้นได้ เพราะคนที่ต้องการเสรีภาพนั้น ต้องเป็นคนที่มีความตระหนักในตัวตนของตัวเองเสียก่อน หากมีการสื่อสารกันระหว่างคนในชุมชน จะทำให้แต่ละฝ่ายสามารถเข้าถึงความเป็นอัตวิสัยซึ่งกันและกัน เข้าใจกันและกัน และสามารถเห็นพ้องต้องกันได้ในท้ายที่สุด นั้นหมายความว่า การสื่อสารเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการปลดปล่อยสังคมให้มีเสรีภาพ และจะสามารถทำให้เกิดบรรทัดฐานที่จะวิจารณ์ความบิดเบือนต่าง ๆ ได้ เนื่องจากบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ และอุปกรณ์สื่อสารดิจิทัล อาทิ โทรศัพท์เคลื่อนที่ คอมพิวเตอร์ หรือแท็บเล็ต สามารถเชื่อมโยงการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเพื่อสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยแบบออนไลน์ เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ทำให้กระบวนการสื่อสารมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้การศึกษายังมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ฌ็องกานต์ กุลณรงค์ (2550) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ได้แสดงให้เห็นว่า สังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อระบบการเมืองเป็นอย่างมาก ประชาชนจะใช้สังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองที่มีทั้งการให้การสนับสนุน การคัดค้าน ซึ่งในช่วงเวลานั้นการสื่อสารจะเป็นรูปแบบของการใช้ Web site, Web Board หรือ เป็นรูปแบบ Blog แต่ในปัจจุบันการจากการศึกษาจะพบว่ารูปแบบของการสื่อสารโดยสังคมออนไลน์มีการพัฒนาขึ้นตามเทคโนโลยีที่ทันสมัย และเป็นแบบ Real time มากขึ้น โดยเฉพาะการใช้ Line Facebook Twitter ที่เป็นที่มีผู้ใช้งานเป็นจำนวนมาก แต่ปัญหาที่ยังคงพบอยู่ คือ การถูกควบคุมและแทรกแซงจากกฎหมายหรือรัฐบาลโดยเฉพาะกับกลุ่มที่โจมตีหรือแสดงความคิดเห็นที่ต่างจากฝั่งตรงข้ามกับรัฐบาล

เนื่องจากสังคมออนไลน์เป็นสื่อที่ไม่มีข้อจำกัดในการแสดงออกทางความคิด และสามารถเข้าถึงผู้คนมากมายได้ ไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของโลก ด้วยการเชื่อมต่อผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต พื้นที่สาธารณะดังกล่าวเปิดกว้าง และสามารถเชื่อมปฏิสัมพันธ์กัน ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารได้ทันที ทั้งยังเชื่อมโยงผู้คนได้จำนวนมาก ก่อให้เกิดเป็น ชุมชนเสมือนจริง ซึ่งรวบรวมกลุ่มคนที่มีแนวคิดและอุดมการณ์เดียวกันมาไว้ ณ จุด ๆ หนึ่ง ซึ่งเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบในปัจจุบัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีความเป็นพลเมืองกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของ เจมส์ แอล เครตัน (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล, 2543, หน้า 43-45) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นในการพิจารณา แต่มีเงื่อนไขพื้นฐานในการมีส่วนร่วมว่าประชาชนต้องมีความรู้ ความสามารถ และความสามรถในการเข้าร่วมกิจกรรม และต้องมีวัตถุประสงค์หรือ

จุดมุ่งหมาย เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งจะช่วยเหลือกันให้ประเด็นเล็ก ๆ หรือประเด็นที่ไม่ได้อยู่ในกระแสหลัก ให้กลายเป็นที่สนใจของคนในสังคมได้

ข้อเสนอแนะ

การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตย ต่อการแสดงความคิดเห็นที่มีอิสระ ควรมีขอบเขตในเรื่องที่จะส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น หากไม่มีกติกาในการควบคุมพื้นที่ประชาธิปไตยในสังคมออนไลน์ ก็อาจกลายเป็นการสร้างพื้นที่แห่งความขัดแย้งขึ้นได้ ควรมีมารยาทและจริยธรรมของผู้โพสต์ มีสติคิดใคร่ครวญให้รอบคอบ และที่สำคัญควรมีการกลั่นกรองหรือตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลก่อน หรือผู้ใช้งานจะต้องมีกระบวนการควบคุมตนเอง (Self-Control) ก่อนใช้เครือข่ายทางสังคมออนไลน์ในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เนื่องจากเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างให้ทุกคนเข้ามาใช้บริการ เรื่องที่นำเสนอขึ้นอาจส่งผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ หรือสังคมโดยรวม และควรใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ โดยการแสดงความคิดเห็นที่ยึดติดกับกรอบแนวคิดของตนเอง พร้อมเปิดรับข้อมูลจากหลายแหล่ง ไม่โอนเอียงตามอคติของคนส่วนใหญ่ แต่มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นในมุมมองของตนเอง และยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่นในสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ เน้นการร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือเสนอความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม การใช้สังคมออนไลน์กับการสร้างพื้นที่ประชาธิปไตยของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้น ควรจะเป็นไปในทิศทางที่ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในเชิงการแก้ไขหรือวิเคราะห์ปัญหาเป็นสำคัญ หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นในเชิงการปลุกปั่นที่จะทำให้เกิดความแตกแยก แต่เน้นการร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือเสนอความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย และปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. (2543). **มองสื่อใหม่มองสังคมใหม่**. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์. 157-179.
- กุสุมา ภูใหญ่. (2556ก). **แนวคิดพื้นที่สาธารณะ**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://kusumakooyai.blogspot.com/2013/05/blog-post.html> (2561, 18 ตุลาคม)
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2523). **การเมืองกับการบริหาร (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ : ดวงดีการพิมพ์.

- ณัฐกานต์ กุลณรงค์. (2551). การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้าน **รัฐบาลทักษิณ**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร. (2553). 1 ทศวรรษแห่งการปฏิรูปการเมือง : ผลงาน ปัญหา และอุปสรรค : **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า. 105.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). **ความคิดหลังตะวันตก**. กรุงเทพฯ : สายธาร. 18-60.
- นราธิป ศรีราม. (2559). **สำนักคิดแฟรงก์เฟิร์ต (Frankfurt School)**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://sms.stou.ac.th/?p=837&lang=en> (2561, 24 พฤศจิกายน)
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2543). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า. 43-45.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2561). **เครือข่ายสังคมออนไลน์**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://csmju.jowave.com/cs100_v2/lesson8-1.html (2561, 9 พฤศจิกายน)
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). **Social Network Sites: SNS. Definition, History, and Scholarship. Journal of Computer-Mediated Communication. 13 (1).** [Online]. from <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html> (2018, 12 November)
- Dye, Thomas R. (1992). **Understanding Public Policy (7th ed.)**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 48.
- Habermas, J. (1998). **The structural Transformations of the pulicsphere: An inquiry into category of Bourgeois Society**. Cambridge: Massachusetts MIT press. 141-146.